

בראשית פרק ב

בפרק ב נתמקד בבריאת האדם ובמשמעותה. האדם נברא בצלם אלוקים. זהו שבחו וחובתו כאחת. נעסוק גם בבריאת האשה ובנלמד מפרשה זו על האדם. לפרק ב יוקדשו שני שיעורים.

שאלות מכוונות ללמידה:

מדוע חוזר פרק ב על בריאת האדם?

מה מוסיף פרק ב לגבי ייחודיות הקשר בין האיש לאשה?

2..... מבנה הפרק

3..... השוואה בין פרק א לפרק ב - העשרה-

5..... בריאת האדם

10..... בריאת האשה

13..... הקשר רחב [רשות]

14..... הקשר אישי [רשות]

מבנה הפרק

<p>ד אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים: ה וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל-עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלהים על-הארץ ואדם אין לעבד את-האדמה: ו ואד יעלה מן-הארץ והשקה את-כל-פני האדמה: ז וייצר ה' אלהים את-האדם עפר מן-האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה: _</p>	<p>יצירת האדם</p>
<p>ח ויטע ה' אלהים גן-בעדן מקדם וישם שם את-האדם אשר יצר: ט ויצמח ה' אלהים מן-האדמה כל-עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע: י ונהר יצא מעדן להשקות את-הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים: יא שם האחד פישון הוא הסבב את כל-ארץ החוילה אשר-שם הזב: יב ונהר הארץ ההוא טוב שם הבדלח ואבן השהם: יג ושם-הנהר השני גיחון הוא הסובב את כל-ארץ פוש: יד ושם הנהר השלישי תדקל הוא ההלך קדמת אשור ונהר הרביעי הוא פרת:</p>	<p>נטיעת גן עדן</p>
<p>טו ויקח ה' אלהים את-האדם וינחהו בגן-עדן לעבדה ולשמרה: טז ויצו ה' אלהים על-האדם לאמר מכל עץ-הגן אכל תאכל: יז ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות:</p>	<p>ציווי ה' לאדם</p>
<p>יח ויאמר ה' אלהים לא-טוב היות האדם לבדו אעשה-לו עזר כנגדו:</p>	<p>צורך האדם בחברה</p>
<p>יט וייצר ה' אלהים מן-האדמה כל-חית השדה ואת כל-עוף השמים ויבא אל-האדם לראות מה-יקרא-לו וכל אשר יקרא-לו האדם נפש חיה הוא שמו: כ ויקרא האדם שמות לכל-הבהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה ולאדם לא-מצא עזר כנגדו:</p>	<p>קריאת השמות לחיות</p>
<p>כא ויפל ה' אלהים תרדמה על-האדם וישן ויקח אחת מצלעותיו ויסגר בשר תחתנה: כב ויבן ה' אלהים את-הצלע אשר-לקח מן-האדם לאשה ויבאה אל-האדם: כג ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה-זאת: כד על-בן יעזב-איש את-אביו ואת-אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד: כה ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבששו:</p>	<p>בריאת האישה</p>

השוואה בין פרק א לפרק ב - העשרה-

פרק ב מספר שוב את ספור הבריאה. מדוע יש צורך לחזור על ספור הבריאה?
בהשוואת פרקים א, ב אנו מוצאים מספר סתירות לכאורה בתיאור הבריאה. נרכז את ההבדלים
בין הפרקים בעזרת הטבלה הבאה:

פרק ב	פרק א	
אין סדר לפי ימים	מבנה מסודר לפי ימים	סדר הבריאה בפרק
	לאחר בריאת הצמחים והחיות	מהו מיקום האדם בסדר הבריאה?
	יש תכנון ("נעשה אדם" וגו')	תכנון בריאת האדם
		תיאור בריאת האדם
		תפקיד האדם ותכונותיו
		כיצד נבראה האישה?
"ה' א-לֹהִים"	"א-לֹהִים"	השמות של הקב"ה
(להעמקה: רש"י, א, א ד"ה "ברא א-להים")		

איך ניתן להסביר את ההבדלים בין הפרקים? נעיין בהסברו של רש"י:

רש"י (ב, ח):

במזרחו של עדן נטע את הגן ואם תאמר הרי כבר וגו' ראיתי בברייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מל"ב מדות שהתורה נדרשת וזו אחת מהן כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון "וַיִּבְרָא אֶת הָאָדָם" וגו' (א, כז) - זהו כלל. סתם בריאתו מהיכן [נברא] וסתם מעשיו [בפרק א]. חזר ופירש [בפרק ב] "וַיִּצְרָה ה' אֱלֹהִים" וגו', ויצמח לו גן עדן וַיִּנְחָהוּ בְּגֵן עֵדֶן, וַיִּפְּל עָלָיו תְּרִדְמָה. השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון.

- מהו היחס בין פרק א לפרק ב בבראשית לפי דברי רש"י: מהו "הכללי" ומהו "הפרטי"?
- מהי המידה בה התורה נדרשת לפיה הסביר רש"י את החזרה של פרק ב' על פרק א'?

מהו הסברו של רש"י לסדר השונה של הנבראים: בפרק א צומח-חיות-אדם ואילו בפרק ב האדם קדם אף לצומח?

רש"י (ב, ה):

וכל עשב השדה טרם יצמח – עדיין לא צמח, וב(יום ה) שלישי שכתוב "ותוצא הארץ" (א, יב), על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי.

כי לא המטיר – ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים.

• מדוע לא נראתה צמחיה בעולם לפני בריאת האדם?

• איך יישב רש"י את ההבדל בסדר הנבראים?

נתבונן בהבדל הנוגע לבריאת האשה:

בראשית פרק א: (כו) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְמֵ אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

בראשית פרק ב: (כא) וַיִּפֹּל ה' אֶ-לֵהִים תַּרְדְּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצְלָעֹתָיו וַיִּסְגֶּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה: (כב) וַיִּכֶן ה' אֶ-לֵהִים אֶת הַצֶּלַע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְאֶהָ אֶל הָאָדָם:

מהו ההבדל בין שני התיאורים של בריאת האישה? איך רש"י יישב בין שני התיאורים?

רש"י בראשית (א, כז):

זכר ונקבה ברא אותם – ולהלן הוא אומר 'ויקח אחת מצלעותיו' וגו' (בראשית ב, כא). מדרש אגדה שבראו שני פרצופין בבריאה ראשונה ואחר כך חלקו. ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנבראו שניהם בששי ולא פירש לך כיצד ברייתן **ופירש לך במקום אחר**.

העמקה: הסתירות מבטאות היבטים שונים של העולם האנושי

הרב י"ד סלוביניצ'יק בספרו איש האמונה הסביר את ההבדלים בין פרק א לפרק ב בבראשית בדרך שונה מרש"י. ההבדלים בין הפרקים משקפים היבטים שונים. נצטט מספר שורות:

שני התיאורים עוסקים בשני 'אדם', שני אנשים, שני אבות האנושות, שני טיפוסים, שני נציגים של האנושות, ואין פלא שהם אינם זהים... בכל אדם מצויים שני אישים, האדם הראשון, היוצר ובעל ההדר, והאדם השני, הנכנע והעניו. (מתוך איש האמונה, מומלץ לעיין במאמר השלם).

בריאת האדם

בפרקים א, ב, חזרה התורה פעמיים על בריאת האדם. הדרך בה התורה תארה את בריאת האדם ייחודית ומלמדת על מעלתו. נעיין מחדש בתיאור היום השישי בפרק א ונראה מה ניתן ללמוד ממנו על בריאת האדם וייחודו?

(כד) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא אֶת הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינֶיהָ בְּהֶמָה וְרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ אֶרֶץ לְמִינֶיהָ וַיְהִי כֵן:**

(כה) **וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינֶיהָ וְאֶת הַבְּהֵמָה לְמִינֶיהָ וְאֶת כָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֶיהָ וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב:**

(כו) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וַיְרְדוּ בְדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ:**

(כז) **וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:**

(כח) **וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ וַרְדּוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיַּת הָרֶמְשֵׁשׁ עַל הָאָרֶץ:**

(כט) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נֹתְתִי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְּרִי עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ:**

(ל) **וְלֹכַל חַיַּת הָאָרֶץ וְלֹכַל עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלֹכַל רֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי כֵן:**

(לא) **וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי:**

במה שונה הדרך בה התורה תארה את בריאת החיות ביום השישי לבין הדרך בה מתוארת בריאת האדם?

נשים לב לשימוש בלשון הנדירה "וַיִּבְרָא", שלמעט בריאת התניניים, התורה נמנעת מלהשתמש בה. מה אנחנו יכולים ללמוד מכך על האדם?

רמב"ן (א, כו):

נתייחד בעשיית האדם מאמר בעבור גודל מעלתו, כי אין טבעו כטבע החיה והבהמה אשר ברא במאמר הקודם לו.

• מהו "המאמר" ממנו למד רמב"ן על גודל מעלתו של האדם?

גם מתוכן דברי ה' ניתן ללמוד על מעלת האדם – האדם נברא "בצלם א-להים":

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ

אל מי פונה ה'! מדוע הוא משתמש בלשון רבים?

רש"י (א, כו):

נעשה אדם - ענוותנותו של הקב"ה למדנו מכאן, לפי שהאדם בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם, וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו.

- למי דומה האדם לפי הסברו של רש"י? איך מיישב רש"י את הקושי הרעיוני בביטוי "נעשה אדם"?

המשך רש"י - לתלמידי 5 יח"ל:

נעשה אדם – אף על פי שלא סיעוהו ביצירתו ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן. ואם כתב אעשה אדם לא למדנו שיהא מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו, ותשובת המינים כתב בצדו ויברא אלוהים את האדם, ולא כתב ויבראו:

- איזו מידה טובה אנו לומדים מהניסוח בלשון רבים?

העמקה: הסבר למושג "צלם א-להים"

1. הסבר הרמב"ם ראו בתוך: [מורה נבוכים לרמב"ם פרק א'](#)

2. רמב"ן (א, כו):

ואמר בצלמנו כדמותנו – כי ידמה לשניהם (לארץ ולא-לוקים), במתכונת גופו לארץ אשר לוקח ממנה, וידמה ברוח לעליונים, שאינה גוף ולא תמות. ואמר בכתוב השני 'בצלם א-לוהים ברא אותו' (א, כו), לספר הפלא אשר נפלא בו משאר הנבראים.

- באיזה חלק של האדם בא לידי ביטוי "צלם הא-לוהים" שבו?
- איך רמב"ן הסביר את לשון הרבים: "נעשה אדם"?

מה לומדים מתיאור בריאת האדם בפרק ב?

(ז) וַיִּצְרֶה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֶפְרָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשִׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

נעיין בתרגום אונקלוס:

(ז) וּבְרָא ה' אֱלֹהִים יֵת אָדָם, עֶפְרָא מִן אֶרְעָא, וַיִּפַּח בְּאַפּוּהִי, נְשִׁמְתָא דְחַיִּי; וַהֲנִית בְּאָדָם, לְרוּחַ מְמַלְלָא:

רש"י:

לנפש חיה – אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של אדם חיה שבכולן, **שנתווסף בו דעה ודבור**. מן התיאור בפרק ב אנו מתוודעים לאחת התכונות הייחודיות של האדם – יכולת הדיבור. ואמנם בהמשך הפרק באה לידי ביטוי יכולת זו בקריאת השמות לחיות, ובהמשך לאשה. גם הקשר של האדם לאדמה נלמד מפרק ב, והוא מסביר את שמו.

- במה משלים התיאור בפרק ב את התיאור בפרק א?

רש"י (ב, ז):

ויפח באפיו – עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים.

בפרק א האדם הדגש הוא על בריאת האדם מן העליונים – "ויברא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ" (א', כז), לעומת זאת בפרק ב' יש התייחסות לבריאת האדם גם מן התחתונים וגם מן העליונים – "וייצר ה' אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עֹפָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשָׁמַת חַיִּים" (ב', ז).

- מה ניתן להסיק מכך בנוגע למעמדו הייחודי של האדם בבריאה?

העמקה: מדוע לא נאמר על בריאת האדם "וירא אלוקים כי טוב"?

משך חכמה:

לא כתוב 'וירא אלוקים' על האדם בפרט כמו בכל הנבראים, רק כללו ביכל אשר עשה'. בזה רמז סוד הבחירה, שאין הידיעה מכרחת הבחירה. לכן בכל הנבראים כתוב 'וירא אלוקים', כי המה טבעיים, והראיה היא כפי מה שהוא, וכן יהיה לעולם. אבל האדם אינו בטבעו, רק בבחירתו, ובחירתו מתחלפת, והראיה לא תכריחנו.

והגם כי כבר כתוב 'וירא' על הכל אחר בריאת האדם מתעלין כולן, שכשעושה רצונו של המקום יתברכו כולם בגללו, עד שאמרו שמוסיפים כוח בפמליא של מעלה, והכוונה, בכל הנבראים כולם. ואז על ידי האדם המה 'טוב מאוד', שנתווסף בהן מעלה וזוהר יתר מכפי הנבראים.

דעת מקרא:

בבריאת האדם 'בצלם', כלומר במתן דעת ותבונה לו, נעשה האדם ליצור יחידאי, בעל בחירה... בחירה זו מעמידה את האדם בניסיון בלתי פוסק... ואולי משום כך לא כתב באדם - לאחר מעשה בריאתו- במפורש 'כי-טוב'

תפקידו של האדם

בפרקים א-ב ישנם מספר תפקידים לאדם:

נפתח בפרק א:

(כח) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ וּרְדוּ בְּדַגַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיַּה הָרִמְשָׁת עַל הָאָרֶץ:

על פי פרק א תפקיד האדם הוא **לפרות ולרבות ולשלוט על הטבע**. הוא נזר הבריאה.

העמקה: רמב"ן (א, כח):

ומלאו את הארץ – ברכה שימלא העולם לרובם. ולפי דעתי יברך אותם שימלאו כל הארץ ויפרדו הגוים למשפחותם בקצוי תבל לרובם, ולא יהיו במקום אחד כמחשבת אנשי דור הפלגה:

וכבשוה – נתן להם כח וממשלה בארץ לעשות -כרצונם בבהמות ובשרצים וכל זוחלי עפר, ולבנות, ולעקור נטוע, ומהרריה לחצוב נחשת, וכיוצא בזה. וזה יכלול מה שאמר "ובכל הארץ" (לעיל פסוק

(כז):

ורדו בדגת הים – אמר שיהיו רודים גם בדגי הים הנכסים מהם, ובעוף השמים שאינם עמהם באדמה, גם בכל חיה רעה. וסדר אותם כבריאתם, הדגים והעוף תחלה, והחיה אחר כן, וכך אמר הכתוב (תהלים ח, ז - ט) "תמשילהו במעשה ידך כל שתה תחת רגליו צונה ואלפים כלם וגם בהמות שדי צפור שמים ודגי הים" וגו'. ורבותינו שמו הפרש בין כבישה ורדייה

ובפרק ב:

(טו) וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בִּגְן עֵדֶן לְעֲבֹדָה וּלְשִׁמְרָה:

מה צריך האדם לעשות בגן-עדן?

אבן עזרא (ב, טו):

לעבדה - להשקות הגן. **ולשמרה** - מכל החיות שלא יכנסו שם ויטנפוהו.

לתלמידי 5 יח"ל – פרקי דר' אליעזר

תלמידי 5 יח"ל צריכים לדעת גם את דברי פרקי דרבי אליעזר והבחנה עקרונית בינם לפירושו של ראב"ע.

על תפיסת ראב"ע חלוק המדרש בפרקי דרבי אליעזר:

פרקי דרבי אליעזר פרקי א:

ושמא תאמר כי יש מלאכה בגן עדן לפתח ולשדד את האדמה, ולא כל האילנות נצמחין מאליהן, או שמא תאמרי שמלאכה בגן עדן להשקות את הגן? והלא כבר נהר יוצא מעדן להשקות את הגן שני "ונהר יוצא מעדן" וכו'. ומה הלשון הזה "לעבדה ולשמרה", לא אמר לעבדה ולשמרה אלא לעסוק בדברי תורה ולשמור את כל מצותיה, שני "לשמור את דרך עץ החיים", ואין עץ חיים אלא תורה, שני "עץ חיים היא למחזיקים בה".

בנוסף לכך מצווה האדם לשמוע לציווי ה' :

(טז) וַיֵּצֵא ה' אֶל־לֵהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ הָגֵן אָכַל תֹּאכַל: (יז) וּמֵעֵץ הַדְּעִת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אֶכְלָדָּךְ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:

העמקה: אחריות האדם כלפי הבריאה

קהלת רבה (ז, א, יג) :

בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, **תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך.** מהי האחריות המוטלת על האדם כלפי הבריאה על פי דברי המדרש?

בפרק ג נעסוק בהרחבה בציווי הזה, ובמסגרת פרק ב נראה את הציווי כפן נוסף לתפקידו ומעלתו של האדם. מאכליו של האדם אינם רק מעשה קיומי. הם מתעלים לדרגה של קיום מצווה.

העמקה: המשמעות ההלכתית של ציווי ה' לאדם

חז"ל ראו בציווי הזה תשתית למצוות שהתחייבה בהן האנושות כולה – שבע מצוות בני נח :

תלמוד בבלי סנהדרין נו ע"ב:

אמר רבי יוחנן: דאמר קרא "ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל" (בראשית ב, טז). "ויצו" - אלו הדינין, וכן הוא אומר "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו" וגוי' (בראשית יח, יט). ה' - זו ברכת השם, וכן הוא אומר "ונקב שם ה' מות יומת" (ויקרא כד, טז). אלהים - זו עבודה זרה, וכן הוא אומר "לא יהיה לך אלהים אחרים" (שמות כ, ג). על האדם - זו שפיכות דמים, וכן הוא אומר "שפך דם האדם" וגוי' (בראשית ט, ו). לאמר - זו גילוי עריות, וכן הוא אומר "לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר" (ירמיהו ג, א). מכל עץ הגן - ולא גזל, אכל תאכל - ולא אבר מן החי.

בריאת האשה

נעיין בפסוקים העוסקים בבריאת האשה.

בריאת האשה - בין פרק א לפרק ב

איך מציגים פרקים א-ב את בריאת האישה?

בראשית פרק א:

(כו) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

(כח) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ...

בפרק א האיש והאישה נבראים יחד, והם מכונים אדם, זכר ונקבה. וכזכר ונקבה עליהם לפרות ולרבות.

בראשית פרק ב:

(כא) וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים תְּרִדְמָה עַל הָאָדָם וַיִּשָּׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וַיִּסְגֶּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה:

(כב) וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֶּלַע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאָהָ אֶל הָאָדָם:

בפרק ב נבראת האישה בנפרד, ובני הזוג מכונים איש ואישה. מדוע נבראה האישה לפי פרק ב - האם לשם פריה ורבייה כמו בפרק א? נעיין בפסוקים:

בראשית פרק ב:

(יח) וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיְתָה הָאָדָם לְבַדּוֹ אַעֲשֶׂה לוֹ עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ:

(יט) וַיִּצַּר ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם לְרִאוֹת מַה יִּקְרָא לוֹ

(כ) ... וְלָאָדָם לֹא מָצָא עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ:

מהכתובים עולים שני הבדלים:

1. בסדר הבריאה: בפרק א – אדם וחווה נבראו ביחד ואילו בפרק ב – האישה נבראה לאחר האדם?
2. במשמעות הקשר בין האיש לאשה: בפרק א – פריה ורבייה, בפרק ב – קשר נפשי-חברתי ("לא טוב היות האדם לבדו")

נמצאנו למדים שלקשר הזוגי ישנם שני תפקידים: לשם פרייה ורבייה וכדי להפיג את הבדידות של האדם.

העמקה: הרב י"ד סולובייצ'יק על תכלית הנישואין

הרב י"ד סולובייצ'יק בספרו אדם וביתו, ירושלים, תשס"ב, עמ' 47-78, מצביע על שלוש מטרות של הנישואין. הראשונה בפרק א בבראשית - פרייה ורבייה, השנייה בפרק ב בבראשית - הפגת הבדידות

הקיומית של האדם. מטרה שלישית – יצירת חברה מתוקנת, כמו שעלה מנישואיהם של אברהם ושרה.

נעיין איך רש"י מיישב את סדר הבריאה:

רש"י (א, כז):

זכר ונקבה ברא אותם (א, כז), ולהלן הוא אומר 'ויקח אחת מצלעותיו' (ב, כא) וגו'. מדרש אגדה: שבראו שני פרצופין בבריאה ראשונה ואחר כך חלקו. ופשוטו של מקרא כאן הודיעך שנבראו שניהם בשישי ולא פירש לך כיצד ברייתן ופירש לך במקום אחר.

הערה למורה: רש"י מביא בתחילת פירושו מדרש אגדה. בעיוננו בפרק א הצבענו על המורכבות בהבנת מדרשי האגדה ולכן מומלץ לעיין בהעמקה.

העמקה: מהי משמעות הפירוש הראשון ברש"י?

כותב הרב אלישיב קנוהל בספרו איש אישה (עמ' 189-190):

אדם הראשון בבריאתו היה מכלול של איש ואישה. כך נפרש את הפסוק 'וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ: זָכָר וּנְקֵבָה, בָּרָא אֹתָם'. פירוש, צלם האלוקים הוא הזכר והנקבה יחדיו... שניהם ביחד... 'אדם'. זאת אומרת, צלם אלוקים הוא האיש והאישה ביחד. אח"כ, הקב"ה מנסר את הצלע של האדם, קרי, את צידו האחד ויוצר כאן שתי רשויות נפרדות. אולי, כדי שכל אחת תצליח לבטא דברים שונים בדרך שלמה יותר מאשר אילו היה הכל נתון בתוך ישות אחת... שתי ישויות אלו ביחד נקראת אדם... הם במהותם אחד... ואכן, רש"י לפסוק כ בפרק ב כותב: "מצלעותיו - מסטריו, כמו 'וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן' זהו שאמרו שני פרצופים נבראו"

מה ניתן ללמוד על הקשר הזוגי מפרקנו?

בתוך הפסוקים העוסקים בבריאת האשה מובאים פסוקים הסוטים לכאורה מהנושא (פס' יט-כ) – מהו תפקידם?

(יח) וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֹזֵר כְּנֶגְדּוֹ: (יט) וַיִּצַּר ה' אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם לְרֵאוֹת מַה יִּקְרָא לוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נָפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ: (כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֹזֵר כְּנֶגְדּוֹ: (כא) וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים תְּרַדְמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצְלָעָתוֹ וַיִּסְגֵר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה:

מדוע נקטעת בריאת האישה ע"י קריאת השמות לבעלי החיים?

רש"י (ב, כ-כא):

ולאדם לא מצא עזר ויפל ה' א-לוהים תרדמה - כשהביאן, הביאן לפניו כל מין ומין זכר ונקבה, אמר: לכולם יש בן זוג ולי אין בן זוג, מיד 'ויפל':

והרמב"ן ממשיך את הכיוון:

והנכון בעיני, כי לא היה החפץ לפניו יתברך לקחת צלעו ממנו **עד שידע אדם שאין בנבראים עזר לו**, ושיתאווה שיהיה לו עזר כמותם. ומפני זה היה צריך לקחת ממנו אחת מצלעותיו. וזה טעם "ולאדם לא מצא עזר כנגדו".

• מה חש האדם בעקבות קריאת השמות?

• מדוע היה חשוב לקב"ה שהאדם יקרא שמות לבעלי החיים לפני בריאת האישה?

קריאת השמות נועדה לעורר באדם את הצורך ואת הרצון לקשר הזוגי, כך שכשתובא לפניו האישה, יעריך את המתנה ויודה עליה.

ואמנם תגובת האיש (בפסוק כג) למראה האישה הייתה מאד נלהבת ואפשר לראות בדבריו מעין שיר:

וַיֹּאמֶר הָאָדָם:

זֹאת הִפְעַם

עָצָם מֵעֲצָמֵי

וּבָשָׂר מִבָּשָׂרִי

לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה

כִּי מֵאִישׁ לָקַחָהּ זֹאת:

בפסוק כד מתאר הכתוב את עוצמת הקשר שנוצר בין בני הזוג:

עַל כֵּן יִעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:

האדם מבכר את אשתו ומוכן לעזוב את הוריו אהוביו מבית.

העמקה: "לא-טוב היות האדם לבדו אעשה-לו עזר כנגדו" - נחמה לייבוביץ', עיונים בספר בראשית, עמ' 8-13

נחמה לייבוביץ הציגה הרחבה חשובה הנוגעת לתפקידי האשה, למשמעות הביטוי "עזר כנגדו", ולקשר הזוגי, ומומלץ למורה שיש לו יותר שעות להקדיש לנושא זמן.

הקשר רחב [רשות]

מעמדו הייחודי של האדם בעולם

במעמדו הייחודי של האדם עוסק מזמור ח בתהילים :

(ד) כִּי אֶרְאֶה שָׁמַיִךְ מַעֲשֵׂי אֲצַבְעֹתֶיךָ יְרַח וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר בּוֹנִנָּתָה:

(ה) מָה אֲנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֵנוּ:

(ו) וַתַּחֲסֶרְהוּ מַעַט מֵאֵלֹהִים וְכָבוֹד וְהֶדְרַתְּ תַעֲטֶרְהוּ:

(ז) תִּמְשָׁלְהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שֶׁתָּה תַחַת רַגְלָיו:

(ח) צַנָּה וְאֵלֶפִים בָּלֶם וְגַם בְּהֵמוֹת שָׂדֵי:

(ט) צִפּוֹר שָׁמַיִם וְדָגֵי הַיָּם עֵבֶר אֲרָחוֹת יָמַי:

מצד אחד האדם הוא נור הבריאה כפי שמוזכר בפסוקים ו-ט. ומאידך, מול הוד הבריאה וגודלה,

האדם אינו אלא "אבק כוכבים" (פס' ד-ה).

גם חז"ל עמדו על הדואליות במעמדו של האדם ולמדונו שלצד התפקיד הרם של האדם עליו

להתמלא ענווה גדולה מול יתר הנבראים :

תוספתא סנהדרין פרק ח, הלכה ח:

דבר אחר למה נברא באחרונה שלא תזוח דעתו עליו אומ' לו יתוש קדמך במעשה בראשית.

דבר אחר כדי שיכנס למצוה מיד.

הקשר אישי [רשות]

האדם כנבוא בצלם א-לוקים

מה משמעות היותנו נבראים בצלם א-לוהים?
ניתן לדבר על עמידתנו מול עולם הטבע. על האחריות שיש לנו על הבריאה
וכן ניתן לדבר על המשמעות המוסרית הנתבעת מאיתנו בתוקף היותנו בראים בצלם א-לוהים.

על בריאת האיש והאשה

כפי שנכתב ביחידה, זוהי הזדמנות, לכיתה ולמורה המוצא בכך הזדמנות מתאימה, לדבר על היחס
הנכון שמורה לנו התורה בבניית הקשר בין האיש לאשה.